

u spomen

Prof. dr. sc. GRETA PIFAT-MRZLJAK (1939. – 2009.)

To the memory of Greta Pifat-Mrzljak.
She was a citizen of the world and in her heart a true citizen of Croatia.
Greta personified Croatian culture, humanities, arts and sciences.

Riječi su to nobelovca Manfreda Eigena i profesorice Ruthild Winkler-Oswatitsch uklesane na spomen prof. dr. sc. Grete Pifat-Mrzljak, preminule 11. prosinca 2009., uz kanadski javor koji su na Institutu Ruđer Bošković zasadili s tom nakanom. One u potpunosti sažimaju osobnost i profesionalno djelovanje profesorice Pifat-Mrzljak. Kao osoba izuzetne energije i talenta da u segmentu djelovanja premosti jaz između vizionarskog i realnog u mnogim aktivnostima nadišla je granice Republike Hrvatske i zadužila svjetsku znanost. Iako je surađivala i prijateljevala s nobelovcima i mnogim drugim svjetski istaknutim osobama iz područja znanosti, ali i politike, svakog čovjeka je dočekivala s jednakom radošću, spremna pomoći na privatnom i profesionalnom planu. A mnogi su joj se obraćali za pomoć. Uvijek i svugdje djelovala je tako da je opće dobro postavljala ispred osobnog. Sve prepreke na putu savladavala je pedagogijom beskompromisne iskrenosti i time pokazala kako čestan čovjek nadilazi okvire svojeg ograničenog fizičkog postojanja.

Znanstveni opus profesorice Grete Pifat-Mrzljak izuzetno je bogat (<http://www.irb.hr/events/confpages/biophysics/>). Sastoji se od preko 60 izvornih publikacija objavljenih u časopisima koje citira *Current Contents*, 16 stručnih publikacija, 64 pozvana predavanja, 68 prezentacija na kongresima i simpozijima. Bila je urednik 27 knjiga, organizirala je 31 simpozij, vodila je 12 znanstvenih projekata, bila je gostujući znanstvenik u mnogim svjetskim centrima. Za svoj rad primila je šest odlikovanja.

U ovom kratkom prikazu izdvojiti ćemo samo neke zanimljivosti iz njezinog neumornog djelovanja koje dokazuju da je profesorica Pifat-Mrzljak prerasla okvire matične ustanove i domovine.

Interes za biofiziku, potaknut utjecajem dr. sc. Siniše Maričića kroz istraživanja hemoglobina, obilježava prvi znanstveni rad profesorice Grete Pifat-Mrzljak, objavljen 1964. u prestižnom biofizičkom časopisu *Biochimica et Biophysica Acta*. Biofizika je interdisciplinarna znanost u kojoj je suradnja znanstvenika različitih temelja nužna pa je organizacija mjesečnih kolokvija Hrvatskog biofizičkog društva predsjednici profesorici Pifat-Mrzljak bila logičan zadatak. Bila je to novina tada na Institutu, a predavanja, na kojima su veoma često sudjelovali i strani znanstvenici bila su veoma dobro posjećivana. Ubrzo su na predavanja počeli dolaziti i članovi drugih institucija. Biofizika je tada u Hrvatskoj bila u povojima, trebalo je obrazovati mlade istraživače. Profesorica Pifat-Mrzljak, tada kao predsjednica Saveza biofizičkih društava Jugoslavije, upušta se u novu avanturu, koja će vremenom postati

najveće njezino postignuće i njoj najdraža aktivnost. Izborila se, baš tako izborila se, da Institut Ruđer Bošković i Hrvatsko biofizičko društvo 1981. godine zajedno organiziraju međunarodnu ljetnu školu iz biofizike, koja vremenom postaje hrvatski znanstveni *brand*. Velikim zalaganjem i pregovaranjima dobila je mogućnost da se Škola održi u hotelskom kompleksu JNA u Kuparima. Osobnim poznanstvima uspjela je već na prvoj Školi okupiti tada najpoznatija imena iz područja te programom osigurati sponzorstvo svjetskih, biofizičkih organizacija IUPAB-a i Unescoa. U razdoblju od 1981. do 2009. godine održano je deset škola s razmacima od po tri godine. Zbog Domovinskog rata je Škola, predviđena za 1993., održana 1994. godine i to na

Crvenom otoku kod Rovinja, no u razrušene Kupare više se nije mogla vratiti te je ostala na novoj lokaciji. Tijekom 30-godišnjeg razdoblja u radu Škole sudjelovalo je potpuno besplatno više od 300 predavača, koji su svi bili vrhunski svjetski znanstvenici ili nobelovci. Sadržaj škola uvijek je sadržavao i "vruće" teme. Osnovna zamisao profesorice Pifat-Mrzljak bila je da mladim znanstvenicima iz Hrvatske omogući intenzivno druženje s vrhunskim znanstvenicima i s mladim biofizičarima iz cijelog svijeta na predavanjima, seminarima i raspravnim klubovima, što je takvim njezinim konceptom škola i ostvareno. Svako školi prisustvovalo je barem 25 mladih hrvatskih znanstvenika. Bilo je to za sve nezabornost znanstveno iskustvo. Tu atmosferu druženja prenosili su u svoje institucije. Zato i nije iznenađujuće da Škola vrlo brzo postaje prepoznata i priznata u međunarodnom znanstvenom svijetu. Dodijeljen joj je certifikat Škole UNECSO-a, a velik broj sveučilišta u Europi uvrstili su je u posljediplomski *curriculum*. Organizatorici, direktorici i dobrom duhu svih škola kroz trideset godina, profesorici Greti Pifat-Mrzljak American Biophysical Society dodijelio je priznanje "Emily M. Gray" za 2010. godinu za doprinos u promociji znanstvenih istraživanja i obrazovanja na području biofizike.

Istinu o zbivanjima 90-ih i prijetnju rata u Hrvatskoj profesorica Greta Pifat-Mrzljak raširila je svijetom pišući pisma poznatim znanstvenicima i potičući naše znanstvenike u inozemstvu na akciju. Tako je na početku Domovinskog rata uz pomoć dvaju nobelovaca, profesora Manfreda Eigena i Roberta Hubera, organizirana jedinstvena akcija *Apel za mir u Hrvatskoj*, koju je koordinirala profesorica Pifat-Mrzljak. U toj akciji više od stotinu nobelovaca potpisalo je apel za mir, a profesorica Pifat-Mrzljak je sabrala i dokumentirala sve djelatnosti suradnika u knjizi *Nobel Laureates for Peace in Croatia*, Sveučilišna naklada, Zagreb, 1992. Inače je ta

Slika 1 – Profesorica Greta Pifat-Mrzljak u prigodi Dana otvorenih vrata IRB-a 2004. s profesorom Stjepanom Marčeljom, ravnateljem IRB-a, i 2008. na ulazu IRB-a u očekivanju posjetitelja

akcija jedinstvena i u povijesti laureata Nobelove nagrade okupljenih oko ideje sprečavanja vojne agresije na jednu državu.

Kao zamjenica ministra znanosti i tehnologije RH profesorica Pifat-Mrzljak intenzivno je radila na dva važna projekta: katalogu hrvatskih znanstvenika izvan domovine i maestralnoj izložbi *Znanost u Hrvata, prirodoslovlje i njegova primjena*. Bila je glavna urednica edicije Ministarstva znanosti i tehnologije *Scientific Research in Croatia*, Zagreb, 1995. i dvaju kataloga koji su popratili izložbu 1996. godine. Velika joj je želja bila, ali nažalost neostvarena, da dijelovi izložbe ostanu kao stalna postava nekog budućeg muzeja prirodoslovlja.

Da znanost treba približiti svima, učiniti je dostupnom, jer kada razumijemo, onda o tome i razmišljamo i imamo neke vlastite stavove, bila je misao vodilja profesorice Grete Pifat-Mrzljak još iz davnih dana kada se kao mlada doktorica kemije vratila sa studijskog boravka kod prof. Manfreda Eigena, njezinog uzora, učitelja i suradnika, u Max Planck Institut für Biophysikalische Chemie u Göttingenu. Bila je zatečena razinom nezainteresiranosti i nebrige "javnosti" za znanost i najnovija postignuća. Znanstvenici su promatrani kao čudaci koji se "zabavljaju" iza zatvorenih ograda Instituta i troše novac bez koristi. Njihovi uspjesi u znanosti, o kojima se tu i tamo moglo pročitati u novinama, bili su prikazani nerazumljivim jezikom i dosadno. I tada je odlučila i tu je odluku ustrajno, savjesno s puno upornosti i entuzijazma provodila u djelo na različite načine cijeli radni vijek, nastojeći uspostaviti komunikaciju između znanstvenika i javnosti. S tom namjerom je obnavljanjem događanjima na Institutu Ruđer Bošković pod imenom *Dani otvorenih vrata IRB-a* dala novi koncept. S posebnom ljubavlju i neiscrpnim idejama poticala je mlade znanstvenike da se angažiraju u predstavljanju svog rada učenicima i zainteresiranim

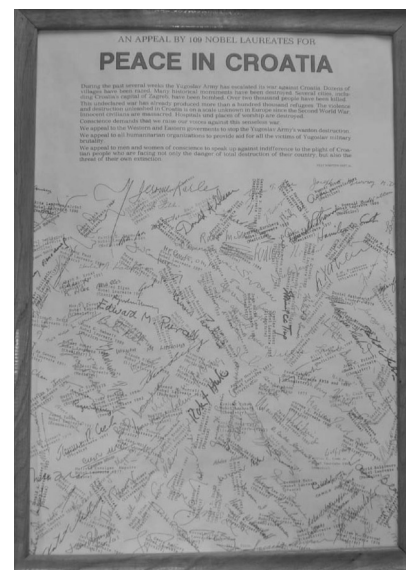
Slika 2 – Grupna snimka sudionika International Summer School on Biophysics, Crveni otok, 2006.

građanima, vođena tom željom uspostave komunikacije i razumijevanja na svim razinama i različitim prilikama. I uspjela je jer znanstvenici više nisu čudaci, o znanosti se piše i razgovara, ljudi slušaju, poneki i čuju, znanost je potrebna, a to što financiranje još uvijek ne zadovoljava, nije neuspjeh profesorice Pifat-Mrzljak, već neki ipak nisu čuli.

I nešto izvan znanosti, a ipak povezano. Od 1996. godine profesorica Greta Pifat-Mrzljak je predsjednica Hrvatsko-austrijskog društva (HAD) za njegovanje kulturnih, znanstvenih i gospodarskih odnosa dviju zemalja. U tim se okvirima angažirala za, kako je voljela govoriti, kapilarnu suradnju dviju država. Organizirala je sastanak u Grazu pod nazivom *Hrvatska je Europa*, u čijem radu je sudjelovao velik broj hrvatskih i austrijskih znanstvenika, privrednika i ljudi iz politike.

Također je bila glavna organizatorica *Znanstvenih dana RH i RA*, koji su u organizaciji HAD-a, IRB-a i instituta Joanneum iz Graza dva puta održani u Zagrebu a jednom u Grazu u intervalu od dvije godine. Susret znanstvenika iz Hrvatske i Austrije trebao je olakšati našim istraživačima pristup projektima Europskog programa. Za taj neumorni rad odlikovana je 2002. godine visokim priznanjem Vlade Austrije *Österreichische Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst I Klasse*.

Profesorica Greta Pifat-Mrzljak je bila osoba čvrstih uvjerenja i moralnih vrijednosti, nježna prijateljica i zahtjevna suradnica, a istodobno i osoba obdarena posebnim stavom i izraženim kvalitetama jednog vođe. U sve što je radila ulagala je golem trud i sagorijevala u poslu. Nije štedjela sebe, a to je tražila i od suradnika. Doprinos profesorice Pifat-Mrzljak je mnogo više od šturih brojki koje donosi njezina opsežna znanstvena biografija. Posvetila je sve svoje aktivnosti znanosti i mladosti. Cijeli životni vijek je provela u Institutu Ruđer Bošković i sva vlastita postignuća shvaćala je kao postignuća matične ustanove. Željela je da u Hrvatskoj kriterij znanja, sposobnosti, marljivosti i poštenja bude jedini. Sve mnogobrojne aktivnosti profesorice Pifat-Mrzljak bile su temeljene na tim vrijednostima. To nam je ostavila u nasljeđe.

Slika 3 – Apel za mir u Hrvatskoj kojeg je potpisalo više od stotinu Nobelovaca, a akciju je pod vodstvom Nobelovaca M. Eigena i R. Hubera koordinirala profesorica Greta Pifat-Mrzljak

Jasminka Brnjas-Kraljević,
Ranka Franz-Štern,
Marina Ilakovac Kveder